

Взаємопов'язаність законодавчої бази, що регулює наукову та дорадчу діяльність

Одним із важливих компонентів функціонування національної системи сільськогосподарського дорадництва є нормативно-правове забезпечення, яке повинно регулювати провадження освітньої, наукової та дорадчої діяльності. Метою статті є визначення та узгодження положень законодавчої бази функціонування національної системи сільськогосподарського дорадництва в межах системи сільськогосподарських знань та інформації України. Розкрито перелік законодавчих актів, що регулюють наукову та освітню діяльність. Виявлено, що досліджені законодавчі акти розкривають також окремі аспекти дорадчої діяльності. Обґрунтовано можливість створення сільськогосподарських дорадчих служб різних організаційно-правових форм. Запропоновано доповнити Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» наступними термінами: а) науково-інформаційна (дорадча) діяльність – діяльність, спрямована на забезпечення інформаційного обміну та розширення контактів з метою інтеграції освіти, науки і виробництва»; б) дорадчий (науково-інформаційний) працівник – вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить науково-технічну та науково-організаційну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством. Доповнення Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» дозволяє впорядкувати умови оплати праці сільськогосподарських дорадників в державній системі сільськогосподарського дорадництва та створить законні підстави використання схем тарифних розрядів для визначення посадових окладів дорадників.

Ключові слова: державна система сільськогосподарського дорадництва, система сільськогосподарських знань та інформації, законодавча база, науково-інформаційна (дорадча) діяльність, науково-технічна діяльність.

Interconnection of the Laws Regulating Scientific and Advisory Activities

One of the important components of the functioning of the national agricultural advisory system is regulatory support, which should regulate the implementation of educational, scientific and advisory activities. The purpose of the article is to determine and reconcile laws for the functioning of the national agricultural advisory system within the framework of the system of agricultural knowledge and information in Ukraine. The list of laws regulating scientific and educational activities was disclosed. It was found that the studied laws also reveal certain aspects of advisory activity. The possibility of creating agricultural advisory services of various organizational and legal forms was substantiated. It was proposed to supplement the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activities" with the following terms: a) scientific-information (advisory) activities - activities aimed at ensuring information exchange and expanding contacts in order to integrate education, science and production; b) advisory worker is a scientist who has a higher education not lower than the second (master's) level, who according to the employment contract (contract) professionally conducts scientific-technical and scientific-organizational activities and has the appropriate qualification regardless of the degree or academic titles, confirmed by the results of certification in cases specified by law. The addition of the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activity" allows to streamline the conditions of payment for work of agricultural advisers in the state agricultural advisory system and will create legal grounds for using tariff schemes for determining the salaries of advisers.

Keywords: state agricultural advisory system, system of agricultural knowledge and information, legislative base, scientific information (advisory) activity, scientific and technical activity.

* Похиленко Наталія Михайлівна, науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (м. Київ).

Постановка проблеми. Успішна світова практика функціонування національної системи сільськогосподарського дорадництва (далі – НССД) засвідчила необхідність її включення в якості підсистеми до трикутника сільськогосподарських знань та інформації поряд з підсистемами сільськогосподарської освіти та науки для забезпечення всебічного інформаційного та матеріального обміну, що сприяє підвищенню якості господарювання, в тому числі сільськогосподарського виробництва, в сільській місцевості. Наявність підсистем сільськогосподарської освіти з числа навчальних закладів аграрного профілю, науки представленої установами Національної академії аграрних наук (далі – НААН) та дорадництва – сільськогосподарськими дорадниками та дорадчими службами, створює передумови використання позитивних світових здобутків в Україні. Однак, впровадження всіх компонентів системи сільськогосподарських знань та інформації вимагає формування взаємопов'язаної, взаємоузгодженої законодавчої бази, що регулює їх діяльність. Особливої актуальності це питання набуває з огляду на потребу пошуку варіантів реалізації розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1098-р «Про схвалення Концепції формування державної системи сільськогосподарського дорадництва» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних основ та практичних аспектів провадження дорадчої діяльності присвячені роботи таких зарубіжних вчених як А.В. Ван ден Бан (A.W. Van den Ban), М. Кновлес (M. Knowles), Х. Хоукінс (H. Hawkins), Б. Сіверс (B. SeEVERS), а в Україні – Т.П. Кальна-Дубінюк, В.В. Ключан, Р.Я. Корінець, М.Ф. Кропивко, О.С. Кривоконь, М.І. Лобанов, Р.Я. Шмідт та інших. Однак, дослідження проблем господарсько-правового регулювання дорадчої діяльності є обмеженими. Так, І.В. Арістовою та В.Ю. Уркевич [2] з'ясовано правову природу дорадчої діяльності та визначено місце правового інституту сільськогосподарського дорадництва в системі галузей права. Л.О. Тараненко [3] встановлено особливості, специфіку та зміст правового регулювання сільськогосподарської дорадчої діяльності. Принципи дорадчої діяльності визначила О.М. Туєва [4]. Натомість сукупність законодавчих актів, що інституційно регулюють дорадчу та пов'язану з нею діяльність в межах системи сільськогосподарських знань та інформації, залишається не дослідженою, що за умов формування Державної системи сільськогосподарського дорадництва [5] на базі НААН як державної складової НССД набуває особливої актуальності.

Метою статті є визначення та узгодження положень законодавчої бази функціонування національної системи сільськогосподарського дорадництва в межах системи сільськогосподарських знань та інформації України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національна система сільськогосподарського дорадництва – сукупність інституцій незалежно від їх форм власності, що реалізують інтелектуальну допомогу середньому та малому підприємству, а також сільському населенню, зайнятому в аграрній та пов'язаних з нею галузях, в межах країни. Виконання функцій національною системою сільськогосподарського дорадництва вимагає встановлення взаємопов'язаності законодавчої бази провадження освітньої та наукової діяльності з однієї сторони, та дорадчої – з іншої. Дослідження засвідчує відсутність взаємних посилань в Законах України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [7], «Про інноваційну діяльність» [8], «Про наукову та науково-технічну діяльність» [9], що регулюють особливості провадження наукової діяльності на Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [10], який нормує дорадчу діяльність. Слід зауважити, що визначений перелік законодавчих актів щодо особливостей реалізації наукової та науково-технічної діяльності розкриває деякі аспекти реалізації дорадчої діяльності.

Зокрема, Закон України «Про науково-технічну інформацію» регулює «правові та економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, використанні та поширенні науково-технічної інформації», тоді як одним з завдань дорадчої діяльності, відповідно до Закону України «Про сільськогосподарську діяльність» є «поширення та впровадження у виробництво сучасних технологій, новітніх досягнень науки і техніки». Тобто в частині поширення науково-технічної інформації діяльність суб'єктів дорадчої діяльності підпадає під дію Закону України «Про науково-технічну інформацію», тож очевидним є пов'язаність законів, що регулюють дорадчу та науково-технічну діяльність. Встановлення взаємопов'язаності цих законів дозволяє стверджувати, що національною системою науково-технічної інформації [6, розділ III] в аграрній галузі є національна система сільськогосподарського дорадництва. Відповідно можна визначити умови функціонування ринку науково-технічної інформації [6, розділ IV], тобто уточнити умови розподілу соціально спрямованих та комерційних послуг на основі прав інтелектуальної власності, а також шляхи реалізації державної політики у сфері науково-технічної інформації, в тому числі через «проведення пільгової податкової та фінансово-кредитної політики щодо послуг з надання науково-технічної інформації» [6, розділ IV, Стаття 17, п. 4, абз. 2]

Створення державної системи сільськогосподарського дорадництва (далі – ДССД) вимагає визначення можливості її побудови на базі НААН в тому числі через визначення організаційно-правової форми. Так, з ряду існуючих та використовуваних сільськогосподарськими дорадчими службами організаційно-правових форм,

формування ДССД в складі НААН вимагатиме автоматичного повторення організаційно-правової форми науково-дослідних установ, чому не суперечить Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [7]. Відповідно до визначеного зазначеним Законом поняття сільськогосподарської дорадчої служби, до організаційно-правової форми чи форми власності сільськогосподарських дорадчих служб не встановлено жодних обмежень, а також дана можливість створення служби як структурного підрозділу науково-дослідної установи.

Крім того, можливість створення «у межах чисельності та фонду оплати праці» структурних підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності визначено Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [7, стаття 8, п. 3]. Отже, з точки зору законодавства є можливість формування структурного елемента ДССД на національному рівні, Національного центру сільськогосподарського дорадництва у формі науково-технічного відділення Національного наукового центру, тоді як структурних елементів ДССД на обласному рівні, обласних сільськогосподарських дорадчих служб (далі ОДС) – на правах науково-технічних структурних підрозділів науково-дослідних установ НААН України.

Встановлення взаємного посилення між Законами України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» закріпить твердження, що суб'єктами трансферу технологій є суб'єкти дорадчої діяльності та дозволить поширити на останніх право передачі майнових прав на використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Потреба розбудови мережі представництв ДССД з максимальною наближеністю до місць розташування цільової аудиторії вимагає розташовувати структурні елементи ДССД на місцевому рівні, територіальні відділи обласних сільськогосподарських дорадчих служб (далі – територіальний відділ ОДС) у сільських ОТГ, які утворились внаслідок адміністративно-територіальної реформи. Формування територіальних підрозділів ОДС як структурних підрозділів науково-дослідних установ НААН України в складі ОДС з віддаленим територіальним розміщенням є можливим на умовах оренди приміщення ОТГ.

Окрім визначення законодавчого підґрунтя формування організаційно-правової форми елементів ДССД, потребує врегулювання законодавча база провадження наукової та дорадчої діяльності. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» визначає науково-технічну діяльність як наукову діяльність, що «спрямована на одержання і використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки» [9, стаття 1, п. 26] без

означення діяльності, що характеризує спосіб «використання нових знань» та суб'єктів її реалізації. Тоді як відповідно до Закону України «Про науково-технічну інформацію», «використання нових знань» означено як здійснення науково-інформаційної діяльності, що є «сукупністю дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави у науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітично-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні» [6, стаття 1, абз. 2]. Однак в розглянутих законах відсутнє визначення суб'єктів науково-інформаційної діяльності.

Зауважимо, що відповідно до Закону України «Про сільськогосподарську діяльність», особами, які «на професійній основі здійснюють дорадчу діяльність» [10, стаття 1, абз. 7], тобто «сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства» [10, стаття 1, абз. 5], є сільськогосподарські дорадники. Отже, можна стверджувати, що науково-інформаційну діяльність на постійній основі здійснюють сільськогосподарські дорадники, тому є необхідність встановлення пов'язаності Закону України «Про сільськогосподарську діяльність» та Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» через доповнення останнього визначеннями у такій редакції: «науково-інформаційна (дорадча) діяльності – діяльність, спрямована на забезпечення інформаційного обміну та розширення контактів з метою інтеграції освіти, науки і виробництва» та «дорадчий (науково-інформаційний) працівник – вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить науково-технічну та науково-організаційну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством».

Включення зазначених визначень до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» дозволить впорядкувати умови оплати праці сільськогосподарських дорадників в ДССД та створить законні підстави використання схем тарифних розрядів її працівників при визначенні посадових окладів аналогічно працівникам наукової сфери. Затвердження зазначеної норми вимагатиме:

– внесення змін у Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України, зареєстрований в Міністерстві юстиції України, щодо застосування ставки погодинної оплати праці працівників, які залучаються для проведення навчальних занять та консультацій при розрахунку оплати праці дорадників та експертів-дорадників;

– відображення в Акті виконаних робіт часу використаного дорадником чи експертом-дорадником відповідно до форм надання соціально спрямованих дорадчих послуг;

– внесення змін у Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України, зареєстрований в Міністерстві юстиції України, щодо затвердження вартості соціально спрямованих послуг з введенням пункту про необхідність щорічного перерахунку тарифів на такі послуги не пізніше 1 листопада попереднього року;

– введення норми авансової плати при укладанні договорів на соціально спрямовані дорадчі послуги за державні кошти.

Розроблення системи фінансової мотивації дорадників на бонусній основі, за активність діяльності та частоту підвищення кваліфікації, сприятиме зростанню престижності такої діяльності.

Науково-інформаційна діяльність з поширення науково-технічної інформації регулюється Законом України «Про інноваційну діяльність», де під інноваційною діяльністю визначено «діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [8, стаття 1, абз. 2], тобто цей закон регулює лише відносини з продажу (комерціалізації) результатів наукових досліджень. Однак, не всі результати наукових досліджень спрямовані на розвиток аграрної галузі, а тим більше на розвиток сільських територій, носять комерційний характер, тому регулювання діяльності, спрямованої на поширення науково-технічної інформації, слід розглядати з точки зору Закону України «Про сільськогосподарську діяльність», адже дорадчою діяльністю визначено «сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб ... у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства» [10, стаття 1, абз. 5]. Зауважимо, що Закон України «Про сільськогосподарську діяльність» поширення науково-технічної інформації регулює як на платній, так на безоплатній для споживача основі через надання комерційних та соціально спрямованих послуг відповідно. Оскільки забезпечення «підвищення рівня знань та вдосконалення практичних навичок господарювання» не можливе без використання нових конкурентоздатних товарів і послуг, очевидно є необхідність встановлення взаємних посилань між зазначеними законами для узгодження можливості комерціалізації результатів досліджень.

Встановлення взаємопов'язаності Законів України «Про сільськогосподарську діяльність» та «Про інноваційну діяльність» дозволить суб'єктам сільськогосподарської дорадчої діяльності, в тому числі тих, які сформулюють ДССД:

– розширити інноваційну інфраструктуру, здійснюючи інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;

– брати участь у реалізації державної інноваційної політики, наприклад через проведення прогностико-аналітичних досліджень тенденцій інноваційного розвитку.

Висновки. Наявна законодавча база, що регулює наукову та дорадчу діяльність не забезпечує їх взаємоузгодженість та взаємопов'язаність. Встановлення взаємних посилань між Законами України «Про науково-технічну інформацію», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про інноваційну діяльність», «Про наукову та науково-технічну діяльність» з одного боку та Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» з іншого, сприятиме уніфікації правового регулювання наукової та дорадчої діяльності, що створить передумови поєднання переваг доступу до інновацій системи сільськогосподарської науки (НААН) та адаптивності системи сільськогосподарського дорадництва. Подальші дослідження вимагатимуть уніфікації правового регулювання освітньої та дорадчої діяльності.

4 Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції формування державної системи сільськогосподарського дорадництва: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.10.2011 р. № 1098-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-2011-p> (дата звернення: 28.11.2018).

2. Арістова І. В., Уркевич В. Ю. Правова природа сільськогосподарської дорадчої діяльності. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2(4). С. 76-84. URL: <http://aplaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013>

3. Тараненко Л. О. Правове регулювання сільськогосподарського дорадництва в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». К., 2005. 20 с.

4. Туєва О. М. Окремі організаційно-правові засоби забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 90-94. URL: http://lsey.org.ua/5_2015/25.pdf

5. Концепція (проект) та техніко-економічне обґрунтування створення Державної системи сільськогосподарського дорадництва в Україні / І. М. Синявська, Р. М. Шмідт, М. Ф. Кропивко, Л. А. Ставнича, С. В. Шмідт, Н. М. Похиленко; за ред. М. Ф. Кропивка. К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки НААН України», 2010. 59 с.

6. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993 р. № 3322-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3322-12> (дата звернення: 24.10.2018).

7. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 02.10.2012 р. № 5407-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16> (дата звернення: 28.10.2018).

8. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 12.11.2018).

9. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 24.11.2018).

10. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 р. № 1807-15. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1807-15> (дата звернення: 24.10.2018).

4 References

1. Kabinet ministriv Ukrainy. (2011). Pro realizatsii Kontseptsii formuvannia derzhavnoi systemy silskohospodarskoho doradnytstva [About the approval of the Concept for the formation of the state system of agricultural extension services]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-2011-p>

2. Aristova, I., & Urkevich V. (2013). Pravova pryroda sil's'koghospodars'koho doradchoji diial'nosti [Legal nature of agricultural extension activity]. *Administrative law and process*, (2(4)), 76-84. Retrieved from <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013>

3. Taranenko, L. (2005). Pravove rehuljuvannja sil's'koghospodars'koho doradnytstva v Ukrajinі [Legal regulation of agricultural extension services in Ukraine] (Dissertation abstract). Kyiv.

4. Tuyeva, O. (2015). Okremi orghanizacijno-pravovi zasoby zabezpechennja konkurento-spromozhnosti aghrarnogho ektoru ekonomiky Ukrajinі [Separate organizational and legal means of ensuring the competitiveness of the agrarian economy of Ukraine].

Legal scientific electronic journal, (5), 90-94. Retrieved from http://lsej.org.ua/5_2015/25.pdf

5. Sinyavskaya, I. M., Schmidt, R. M., Kropivko, M. F. (Eds.), Stavnych, L. A., Schmidt, S. V., & Pokhylenko, N. M. (2010). Concept (project) and feasibility study on the creation of the State Agricultural Extension System in Ukraine. Kyiv: NSC "Institute of Agrarian Economics of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine".

6. Verkhovna Rada Ukrainy. (1993). Zakon Ukrainy "Pro naukovu-tehniknu informaciju" [Law of Ukraine "About scientific and technical information"]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>

7. Verkhovna Rada Ukrainy. (2012). Zakon Ukrainy "Pro derzhavne rehuljuvannja diial'nosti u sferi transferu tekhnologij" [Law of Ukraine "On state regulation of activities in the field of technology transfer"]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>

8. Verkhovna Rada Ukrainy. (2002). Zakon Ukrainy "Pro innovacijnu diial'nistj" [Law of Ukraine "About innovation activity"]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

9. Verkhovna Rada Ukrainy. (2015). Zakon Ukrainy "Pro naukovu i naukovu-tehniknu diial'nistj" [Law of Ukraine "About scientific and scientific and technical activity"]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

10. Verkhovna Rada Ukrainy. (2004). Zakon Ukrainy "Pro silskohospodarsku doradchu diial'nistj" [Law of Ukraine "About on agricultural extension activities"]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>